

«Якби Павло Іванович сидів в Україні...»

Інтерв'ю з першим заступником Голови Державного департаменту України з питань виконання покарань Миколою Ільтьєм про можливість впливу амністій та помилувань на криміногенну обстановку в ході економічної кризи

Розмову ведуть **Василь ЗОРЯ**
і **Костянтин КОВАЛЬ**

– Микола Петровичу, 12 грудня 2008 року було ухвалено Закон «Про амністію». Справедливість торжествує... Однак пересічні громадяни дедалі більше висловлюють занепокоєння тим, що за умов економічної і фінансової кризи на волю вийдуть тисячі колишніх злочинців.

– Давайте розберемося, однак почнімо з найважливішого. Приводу для хвилювання, як на нашу думку, немає. У 2009 році під амністію підпадає близько 3 тис. ув'язнених, але їх звільнення навряд чи погіршить криміногенну ситуацію в країні.

– Що додає вам увне-ності? Скільки засуджених загалом буде звільнено цього року?

– Усього торік звільнилося 41,8 тис. осіб. Тож цього року очікуємо приблизно таку саму кількість. Окрім амністованих, близько тисячі засуджених вийдуть на волю після традиційних актів «Про помилування», які видає Президент України. Також буде звільнено тих, хто вже відбув покарання, – спеціально затримувати їх в місцях позбавлення волі було б абсолютно незаконно.

– Чому все-таки повернення на свободу осіб, потенційно небезпечних для суспільства, не погіршує

ситуацію? Чи колишні ув'язнені «розчиняються» в суспільстві?

– Я розумію, чому ви так наполегливо розпитуєте мене, особливо з огляду на кризові сценарії. Мене також непокоїть нинішня економічна криза.

І я змушений констатувати: закриття підприємств, скорочення робочих місць і рівня заробітної платні не сприятимуть зниженню рівня злочинності й можуть призвести до того, що люди підуть на порушення закону...

– Невже це не стосується системи покарань?

– Ми говоримо про різні речі: ви – про тих, хто скоро потрапить за ґрати, а я – про тих, хто звідти вийде...

Українське суспільство знало роки й масовіших амністій. Скажімо, наприкінці 1990-х склалася дуже небезпечна ситуація, коли в слідчих ізоляторах і в'язницях утримували аж 230 тис. Система не могла витримати такого перевантаження. Тим, хто перебував у слідчих ізоляторах, через брак місця доводилося навіть спати по черзі. З цим треба було щось робити. Але навіть ті значні амністії пройшли порівняно спокійно.

Але – у цьому я також переконаний – такого сплеску злочинності, як на початку 90-х, уже не буде. Розвал Радянського Союзу, занепад економіки, втрата заощаджень... А що тоді коїлося в установах відбуття покарання! Були і бунти, і вбивства, і захоплення заручників.

Мені, як першому заступникові Голови Державного Департаменту України з питань виконання покарань, підпорядковані служби, які відстежують ситуацію в наших установах.

З усією відповідальністю заявляю: тієї загрози, яка була в 90-х, уже немає. Якщо щось виявимо, то для того й працюємо, аби запобігти ускладненню ситуації. Відповідно, ми маємо досвід і методи врегулювання.

– Тобто жодних соціальних напругжень через амністію немає?

– Амністії – це не просто звільнення. Вони якоюсь мірою нагадують велике сито. Навіть не одне, а кілька, через які просіюють тих, кому надається можливість достроково вийти на волю.

По-перше, ми готуємо законопроект «Про амністію». По-друге, народні депутати вносять свої пропозиції. По-третє, зміни вносять комітети Верховної Ради України. Потім адміністрація колоній подає документи з характеристиками і пропозиціями стосовно тих осіб, які підпадають під амністію. І нарешті, суди, розглядаючи справу кожної конкретної людини, виносять рішення. Звісно, враховують не лише те, які статті Кримінального кодексу були порушені: звертають увагу на поведінку ув'язнених, на те, чи вони перевиховалися й чи прагнуть вийти на свободу з чистою совістю. Лише зваживши на все це, людину, якщо вона заслуговує на прощення, можуть звільнити достроково.

– А вбивці та маніяки залишаться за ґратами?

– Амністія ніколи не поширюється на закоренілих злочинців. Скажімо, цього разу, коли народні депутати обговорювали законопроект «Про амністію», практично всі вони, незалежно від партії і фракції, заявили: якщо під амністію підпадатимуть засуджені за розповсюдження наркотиків, вони не голосуватимуть.

– До речі, який відсоток ув'язнених після виходу на волю знову повертається за ґрати?

– Це залежить від категорії. Якщо говоримо про тих, хто перебуває в колоніях для неповнолітніх і колоніях та виправних центрах і колоніях мінімального рівня безпеки, – тут можливі лише випадковості. Не більш як 1,2%. А якщо йдеться про тих, хто звільняється не за амністією, а після відбуття повного строку ув'язнення, тут показник значно більший. Треба розуміти специфіку тієї категорії громадян, яка відбуває покарання в колоніях максимального і середнього рівнів безпеки (для неодноразово засуджених). На виправлення в ці установи відправляють тих, хто відбуває вже не перший строк і кого засуджено за найбільш тяжкі злочинні дії. Більшість таких осіб давно

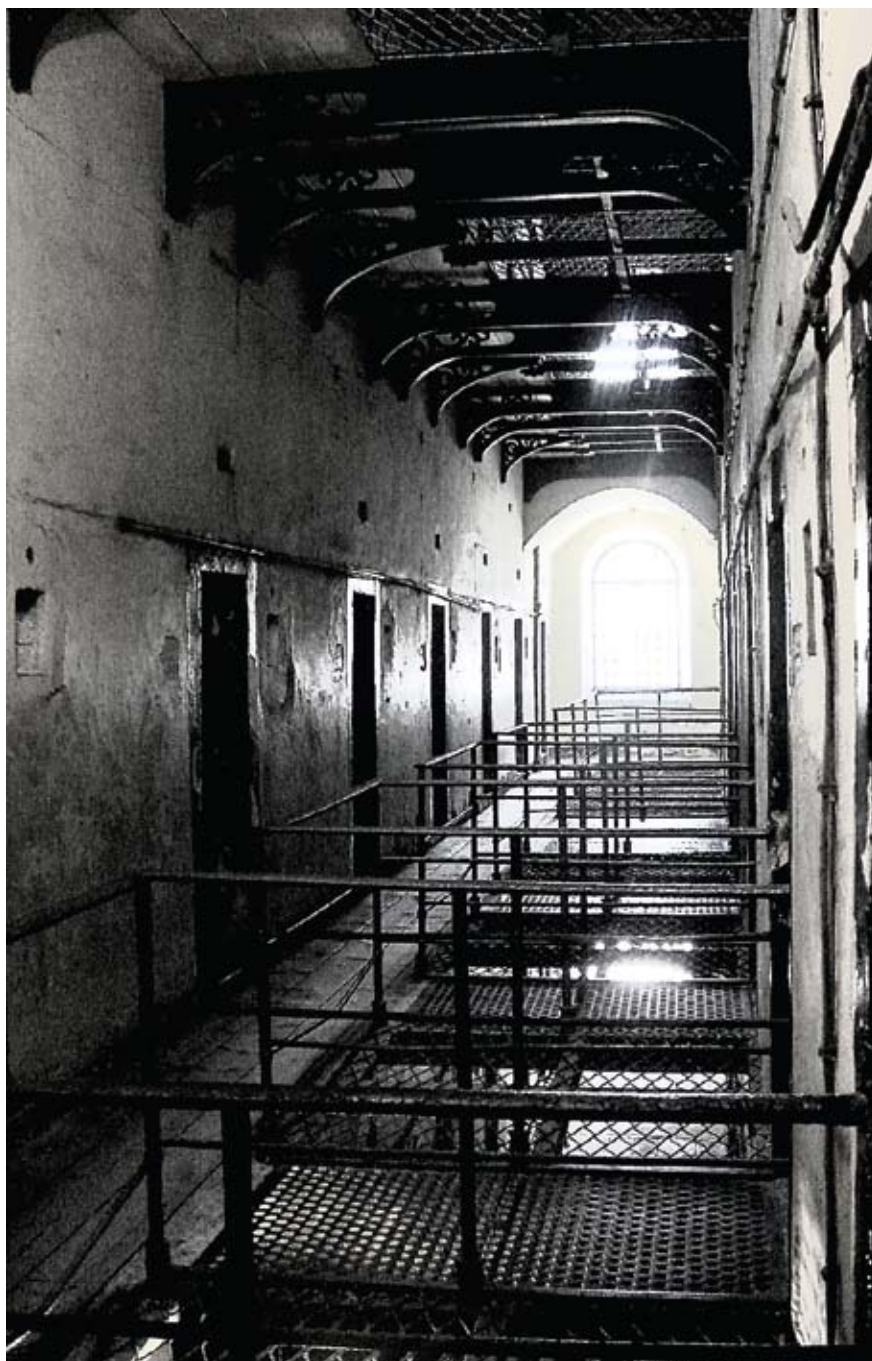
вже втратили рівень соціальної безпеки і, вийшовши з в'язниці, дуже швидко повертаються назад. Про таких правоохоронці кажуть: «наш постійний клієнт». І таких у нас – п'ята частина.

– Хто може сподіватися на амністію?

– Буде звільнено лише тих, хто не сприятиме кримінальному напруженню в країні. Це матері, які мають маленьких дітей, підлітків, інваліди тощо.

За останні 10 років кількість ув'язнених в Україні помітно скор-

тилася – з 230 до 146 тис. Та найголовніше те, що більшість звільнених виправились і потенційно не становлять кримінальної небезпеки. Ми ж не випускаємо тих, хто скоїв особливо тяжке убивство чи гвалтівників. Переважна більшість амністованих – ті, у кого термін засудження не перевищує 5 років, тобто ті, хто скоїв незначні злочини. Звісно, будуть і такі, що проходили за іншими статтями закону. Але цей відсоток незначний. І, ще раз повторюю, «просіяний».

➔ – **Отже, амністія 2009 року лише безболісно?**

– Ми дуже ретельно працювали над законопроектом. Усі кроки прораховано, всі пропозиції та зауваження Верховної Ради внесено. Закон «Про амністію» цілком нормальний, соціально безпечний і потрібний державі.

Пригадаймо також, що амністія – це традиційний разовий акт, який застосовувався в нашій країні щороку (за винятком 2004-го). Засуджені та їхні родичі звикли до цієї акції і чекають на неї. Після ухвалення закону я поставив перед підлеглими завдання організувати серед засуджених виховну роз'яснювальну роботу. Ми кажемо їм: держава про вас дбає, і ті, хто поведився нормально і прагнув реабілітуватися, заслуговують на прощення.

– **Як часто політики втручаються у вашу роботу?**

– Ви торкнулися болісного питання, яке непокоїть мене і колег. Час від часу в нашу роботу втручаються і, буває, намагаються втягнути ув'язнених у свої політичні ігри. Приміром, дехто з державних мужів захотів зробити українські в'язниці гуманнішими й три роки тому скасував обмеження на прийом посилок і передач для ув'язнених. Здавалося б, нічого поганого. Люди, в тому числі у в'язницях, швидко звикають до доброго.

Але з 1 січня 2009 року ці обмеження були несподівано відновлено. І ніхто навіть не подумав про те, як ув'язнені відреагують на нові заборони, а точніше, на це шарахання в різні боки.

На жаль, коли запроваджують чи скасовують усі ті норми, які мають сприяти гуманізації утримання ув'язнених, у нас про це не питають. А розбиратися з наслідками не завжди продуманих дій доводиться вже нам.

– **Наскільки українські в'язниці відповідають загальноєвропейським стандартам?**

– Думаю, вас цікавлять не тільки матеріально-побутові умови утримання в'язнів. Останнім часом міжнародні правозахисні організації дедалі більше налягають на тому, що ми повинні зробити вітчизняні в'язниці гуманнішими. Але навіть якщо вважати стандарти Європи і США ідеальними, запевняю: наші установи не найгірші.

Мені доводилося бути в різних країнах світу і вивчати роботу моїх колег у Данії, Великій Британії, Сполучених Штатах. Від американських в'язниць наші відрізняються тим, що українські – безпечніші. Скажімо, в одній з відомих американських в'язниць дуже великий показник смертності – 50 в'язнів на рік, а по Україні в цілому – дві смерті. Варто також знати, що ув'язнені у США навіть не чули про амністію. Там свої методи виховання. Скажімо, широко використовується метод «прощення сьомої доби»: якщо в'язень 6 днів добре поведився і дотримувався всіх режимних моментів, йому можуть ці 6 днів зарахувати як цілий тиждень. Якщо поведінка була бездоганною 6 років – можуть зарахувати ще один, сьомий. Але якщо, на думку адміністрації установи, в'язень щось пору-

шив, був недостатньо чемним або якось проштрафився, з нього ця перевага знімається.

– **Між іншим, чи міг за таких умов експрем'єр Павло Лазаренко сподіватися на дострокове звільнення?**

– Як на мене, якби Павло Іванович відбував покарання в Україні, він давно вийшов би на волю. Оскільки українське законодавство більш м'яке, водночас режим утримання більш справедливий і умови безпечніші.

Хоча стосовно європейських умов, я сказав би, що вони гуманніші лише відносно. Звісно, матеріальне забезпечення в'язнів за кордоном на високому рівні і це суттєво впливає на виховний і виправний процес. До речі, в'язниці за кордоном Європи не настільки заповне-

ні ще й тому, що замість ув'язнення там запроваджено систему різних штрафів. Значний відсоток тих, хто перебуває у в'язниці, – іноземці та декласовані елементи. Мені розповідали, що за ґрати сідають усього 20–25% засуджених, а в основному правопорушники відшкодовують збитки грошима і роботою.

За кордоном інші стандарти, інші сприйняття людини... У них немає таких понять, як оперативна розвідка та організована злочинність у місцях відбування покарання. Пам'ятаю, данські колеги скаржилися нам: «Сиділи в нас двоє росіян і білорус. Ми не знали, як їх спекатися. Бо вони підім'яли під себе в'язницю, зробили на цьому контролі купу грошей. Жодні дії були марні. А коли врешті-решт їх забрали, всі – і ув'язнені, і персонал – зітхнули з полегшенням».

– А як впливають на матеріальне забезпечення вашої системи екологічні негаразди в суспільстві?

– Кілька років тому й справді були проблеми із забезпеченням в'язнів продуктами. На сьогодні цього вже однозначно немає і не буде. З опаленням також усе в нормі. Ви пам'ятаєте катастрофу в Алчевську? На той момент у чотирьох наших установах поблизу Алчевська енергетичних проблем не було. Кожна наша установа опалюється автономно. Котельні не лише газові, більшість з яких працює на твердому паливі. А з добрим господарником, крім вугілля, можна використовувати й інше паливо.

Бути начальником колонії дуже непросто. Начальник – і комендант-адміністратор, який контролює до-

тримання режимних норм, і психолог, який організовує виховний процес, і господарник, і економіст, і військовий, і політик. Кожна наша установа існує як самодостатня структура. І щоб упоратися з нею, треба бути сильною людиною і мати хист керівника. А покажеш слабку – в'язнів не втримаєш.

– Які проблеми викликають особисто у вас занепокоєння?

– Є така категорія, як засуджені на довічне ув'язнення. З кожним роком кількість їх зростає. Сьогодні їх близько 1,6 тис. Однак ті самі правозахисні організації, які виступають за гуманізацію цього виду покарання, не можуть зрозуміти, що хоча ми й просувємося до Європи, та поки що живемо в українському просторі. Скажімо, вони пропонують випускати «довічників» із камер, щоб ті могли спілкуватися з іншими ув'язненими і з персоналом. Переробити їхні камери на гуртожитки. Замість цього терміну запровадили інший, так званий прогресивний метод відбування покарання, як у країнах ЄС. Але, на наше переконання, ми до цього ще не готові. І не лише матеріально. Хоча, мабуть, керувати установою, розрахованою не на 1,5–2 тис. в'язнів, а на 300, серед яких довічно ув'язнених лише 10–15, простіше.

До того щоб застосувати прогресивний метод відбування покарання, Україна має дорости. І тому ми відстоюємо свої принципові позиції. А тим, хто приїздить до нас, пояснюємо специфіку країни, менталітет народу.

У нашого суспільства інший підхід до злочинців й інше сприйняття ув'язнених. Якоюсь мірою неприйняття людини за ґратами ми успадкували від радянських часів. У свідомості більшості громадян – злодій має сидіти у в'язниці і повною мірою відбувати свій термін. Ті, хто потерпіли від злочинців, нам навіть пишуть листи, щоб засуджених навантажували повною мірою: «...злочинець скалічив мого сина, а тепер перебуває у вас у «теплих» умовах. Відшліть його в каменоломні. Вимагаю, щоб не було до нього поблажливого ставлення».

Звісно, ми повинні враховувати думку наших громадян. Але ж пишуть і рідні злочинців. Їхні листи також не залишаємо поза увагою. У них – біль і горе нашого суспільства.

